

szombatosok kezdettől fogva úgy csodálták őket, mint Isten választott népét. Általában azokról a zsidókról esik szó legfőképp, akik tartózkodtak a szombatosokkal szemben, tudunk azonban olyanokról is, akik úgy vélekedtek, hogy a judaizánsok egy vérből valók velük. Előadásomban azt vizsgálom, hogy történetük során a szombatosok hogy viszonyultak a zsidókhoz és a zsidók hozzájuk, hogy milyen lojalitásminták és konfliktusok vitték el a judaizánsokat a zsidó vallás felvételének gondolatáig, hogy milyen politikai és jogi helyzet tette lehetővé, hogy ténylegesen át is térjenek, és hogy milyen hatalmi felállásban jelentette mindez a közösség végét.

Molnár Judit

A Magyar Zsidók Központi Tanácsa „struccpolitikája” 1944-ben

A német megszállás másnapján, 1944. március 20-án az Eichmann-kommandó tisztjei, Hermann Krumej és Dieter Wisliceny kiadták az utasítást a Pesti Izraelita Hitközség (PIH) székházában (Síp u. 12.), hogy meg kell alakítani a Magyar Zsidók Központi Tanácsát. Mivel a hitközség vezetői a magyar hatóságoktól – érdeklődésükre, hogy mit tegyenek – azt a választ kapták, hogy „Amit a németek kívánnak, teljesíteni kell”, megalakították Stern Samu, a PIH elnöke vezetésével a nyolc tagú Zsidó Tanácsot.

Nem csak a történészek, hanem Sternék maguk is feltették maguknak a kérdést a második világháború után: Vajon helyesen cselekedtek-e amikor vállalták a Zsidó Tanács megalakítását, majd az országos hálózat megszervezését, továbbá a német és magyar hatóságok utasításainak végrehajtását? Munkácsi Ernő szerint – aki a PIH majd a Zsidó Tanács titkára volt – „a zsidóság vezetősége ... struccpolitikát folytatott, ... abban a meg nem alapozott optimizmusban ringatta magát, hogy mi leszünk a kivétel, a talpalatnyi sziget az európai zsidóság pusztulásának tengerében”.

Előadásomban azt vizsgálom – elsősorban a zsidó vezetők korabeli iratait valamint háború utáni emlékeit felhasználva – hogy a Zsidó Tanács tagjai hogyan látták szerepüket a magyar holokausztban.

Oláh János

Néhány XIX-XX. századi neológ zsidó hittankönyv útmutatásaiból, valamint a Rabbiképző Intézet „ünnepélyeiről” és Löw Immánuel prédikációiról

Néhány, a magyarországi zsidó fiatalság által használt hittankönyv alapján vázoló fel a XIX. század végén, a XX. század elején a neológ zsidóság ifjúnak „sugallt”, lojalitásimázst, és azt a fejlődési vonalat, valamint változásokat és állandóságokat, amelyek észrevehetőek e tananyagokban. Az elemezni kívánt, időrendben első hittankönyvet, Halász Nátán jegyzi. E könyvben szentírási és misnai idézetek segítségével példálódzik, és tanácsol az ifjaknak követendő utat. Krausz Sámuel is szentírási és talmudi idézetek segítségével mutat irányt, és kitér a „hazaszeretet” eszméjére. Bernstein Béla az ötödik parancsolat értelmezésével ad tanácsokat kora ifjúságának a cionizmus konkrét említése nélkül, de implicite mégis szót ejt róla. Havas Manó – könyvének végén – sommásan írja azt, amely a többi hittankönyvnek is lényegi mondanója: „Vallási kötelességünk szeretni a hazát, azt az országot, melyben élünk, melynek törvényei oltalmaznak bennünket.”

A budapesti Országos Rabbiképző Intézet (Landesrabbinerschule) – amelyben a megemlíteni kívánt hittankönyvek írói (Halász N. kivételével, ő más okból kötődik az Intézethez) „képeztettek ki” és szerezték rabbi-képesítéseiket – megnyitásától 1926-ig tekintem át azon „ünnepélyeket”, amelyeket itt tartottak, és egy bizonyos lojalitásimázst jeleznek. Ezzel vetem össze Löw Immánuel (1927-1940 között képviselte a neológ zsidóságot a magyar országgyűlés felsőházának tagjaként) néhány homíliáját, amely adalékul szolgálhat egy (talán) másfajta lojalitásimázs körvonalazásához.

Pál József

Carlo Michelstaedter az Osztrák-Magyar Monarchia olasz zsidó irodalmában

A trieszti kereskedőváros szellemi hatása alatt álló német-olasz-szláv Goriziában (Görz) 16. századtól kezdődően kimutatható a zsidó közösség jelenléte. A 17. század végén épített szentély, majd az 1756-tól működő zsinagóga mellett aktív szellemi élet alakult ki. A Biblia-kutatás jelentős, általános érvényű eredményeket hozott a nyelvészet, a szövegmagyarázat, és -kommentár területén (goriziai rabbi, Graziadio Isaia Ascoli). Ebből a szellemi körből származik a költő-filozófus Michelstaedter, aki filozófusi tevékenysége mellett fontos, a kor problematikájára rendkívül érzékenyen reagáló költői életművet hagyott maga után. Külön érdekes eredményre vezethet Schopenhauerrel való viszonyának kutatása. A tanulmány a versekből igyekszik kibontani a Michelstaedter tudatának másként el nem mondható eszméit, amelyek végül az öngyilkosságot vezették.

Sándor Klára

Körökön kívül: Vámbéry Ármin magyarságtudatának interpretációi

Vámbéry Ármin identitásainak – ha tetszik, lojalitásainak – összetettsége közismert: a zsidó származású, nehéz sorsú fiú katolikus és evangélikus iskolák elvégzése után reformátusnak tért be, török főember bizalmasává, majd életét kockáztatva ál-dervissé vált, hogy a magyarság származását kutathassa. Vámbéry magyarságtudatáról, keleti kutatásairól szintén sokat írtak, így előadásomban mindezeket – identitásait és a magyarságkutatás iránti elkötelezettségét – csak háttérként foglalom össze. Előadásom fókuszában az a kérdés áll, hogyan értelmezi ma a szakma ezt az összetettséget, s hogyan (nem) jelenik meg Vámbéry személye a közbeszédben, illetve a magyarság eredetét kiemelt fontosságúnak tartó szubkultúrákban.

Tamási Balázs

Magyarországi héber könyvgyűjtemények létrejötte és szerepe a magyar zsidóság körében a 19-20. században

A jelentős magyarországi héber kézirat- és könyvgyűjtemények létrejötte szorosan összefügg a modern magyar zsidó tudományosság és a neológia 19. századi létrejöttével és megerősödésével. A gyűjtemények elsősorban a zsidóság társadalmi integrációja során, az emancipáció jegyében létrejövő állami alapítású és hitközségi fenntartású intézmények részeként alakulnak meg, ugyanakkor ezzel összefüggésben vannak példák magángyűjteményekre is. A vizsgálni kívánt korszakot kezdettől fogva a két legjelentősebb és Kaufmann Dávid (1852-1899) nevével